

ІСТОРИЧНА ШКОЛА «ГЛУХІВСЬКОГО ПЕРІОДУ В ІСТОРІЇ ГЕТЬМАНЩИНИ» В. І. БЕЛАШОВА

Гриценко Андрій

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри історії, правознавства та методики навчання

Голуб Анжеліка

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
асистентка кафедри історії, правознавства та методики навчання
аспірантка спеціальності 032 Історія та археологія

Валерій Белашов інститутським викладачем став порівняно пізно – в 30-річному віці. Він народився 16 квітня 1949 р. у м. Глухів Сумської обл. в родині службовців. Першу освіту здобув 1968 р. на відділенні «Електрифікація сільського господарства» Глухівського технікуму гідромеліорації та електрифікації ім. С.А. Ковпака, а другу – університетську, під час роботи в Глухівському районі електромереж, на заочному відділенні історичного факультету Харківського державного університету імені О.М. Горького, одержавши диплом із присвоєнням кваліфікації історика, викладача історії та суспільствознавства [1; 2; 45 12].

Був призначений на посаду викладача історії КПРС на кафедрі марксизму-ленінізму Глухівського державного педагогічного інституту імені С.М. Сергєєва-Ценського з погодинною оплатою з 10 вересня 1979 р., продовжуючи працювати з грудня 1976 р. учителем історії та суспільствознавства в Глухівській зразковій середній школі № 2. Управління викладання суспільних наук міністерства вищої та середньої спеціальної освіти Української РСР у жовтні 1979 р. дозволило ректору Глухівського державного педагогічного інституту імені С.М. Сергєєва-Ценського І.Т. Качану, як виключення, оголосити конкурс на заміщення вакантної посади асистента кафедри марксизму-ленінізму, яку згідно рішення ради Глухівського педінституту з 12 листопада 1979 р. обійняв В.І. Белашов. Уже в листопаді 1981 р. він проходив стажування в Інституті підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук при КДУ ім. Т.Г. Шевченка, а два роки (1983–1985) був стажистом-дослідником Київського педінституту. Президія Республіканської Ради в галузі історії КПРС та партійного будівництва в довідці за підписом ученого секретаря Республіканської Координаційної Ради В.В. Мусієнко схвалила 18 березня 1984 р. тему кандидатської дисертації «Діяльність Комуністичної партії з удосконалення викладання суспільних наук у вищих навчальних закладах. За два роки стажування в Києві, Харкові, Одесі та Львові зібрав архівний матеріал для написання дисертації, по темі якої станом на червень 1985 р. мав 4 публікації. Склавав кандидатські мінімуми, однак у країні розпочалася «Перебудова» та тема потребувала уточнення [2; 3; 6; 12; 15; 17].

У цей час В.І. Белашов став відомим краєзнавцем, а до серпня 1984 р. підготував першу частину путівника по Глухову (план здати в друк у 1986 р.), активно публікувався в місцевій пресі (10 статей). За цей період прочитав близько 200 лекцій перед населенням Глухова та району. Одночасно з цим, вже станом на 1985 р. вів дослідницьку діяльність із встановлення більш ранньої дати згадки м. Глухова. Згідно рішення ради Глухівського педінституту був обраний на посаду старшого викладача

кафедри марксизму-ленінізму з 27 вересня 1985 р. За наказом міністерства освіти УРСР і за підписом заступника міністра В.М. Курила був прикомандирований до річної аспірантури Київського державного педінституту ім. О.М. Горького з 1 січня 1986 р. [2; 3; 8; 10; 12].

Для подальшої активізації ідейно-виховної, культурно-масової та фізкультурної роботи в інституті, координації роботи деканатів, кафедр, кураторів і громадських організацій з виховної роботи зі студентами з 22 січня 1987 р. на громадських засадах у Глухівському педагогічному інституті було введено посаду проректора з виховної роботи. Цю посаду й обійняв В.І. Белашов. У обов'язки проректора входило: планування, організація ідейно-виховного, морального, трудового, естетичного та фізичного виховання студентів; контроль за станом виховної роботи серед здобувачів, діяльності рад студентського самоврядування, впровадження журналу суспільно-політичної активності; керівництво оформленням наочної агітації навчальних приміщень і гуртожитків. Після обрання заступником завідувача кафедрою марксизму-ленінізму з 17 травня 1988 р. він залишив попередню посаду (одна з назв – проректор із ідейно-виховної роботи) [2; 7; 9; 11; 12].

З 15 травня 1990 р. був призначений в.о. завідувача кафедри марксизму-ленінізму, а вже з 4 вересня цього ж року звільнений, залившись старшим викладачем кафедри через необхідність завершення роботи над кандидатською дисертацією. Станом на вересень 1990 р. ученим вже було видано 11 публікацій на тему дисертації та дві статті в енциклопедичному збірнику «Великий Жовтень і громадянська війна на Україні» (1987 р.). Також у 1987 р. побачила світ стаття про Глухів у путівнику російською мовою «Золотое ожерелье Сумщины». З 1 жовтня 1990 по 1 січня 1991 р. В. І. Белашов проходив підвищення кваліфікації на кафедрі політичної історії Київського університету.

З проголошенням незалежності України та в відповідності з Законом України «Про освіту», в умовах повної відсутності нових підручників і учбових посібників, він розробив і ввів курси з історії України на факультетах підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін і підготовки педагогічних працівників початкових класів, історичного краєзнавства на факультеті дошкільного виховання, а також спецкурс «Проблеми міжнаціональних відносин» на факультеті підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін. Також Валерій Іванович розробляв нові плани та методичку організації, проведення семінарських занять, передбачаючих вивчення нової літератури з історії, державних документів України, використовував більшу різноманітність активних форм і типів семінарів. Станом на жовтень 1993 р., у відповідності з рішенням кафедри, завершив у рукописному варіанті написання учбового посібника для студентів «Глухів – столиця гетьманської України. 1708 – 1782 рр.», а також монографію «Глухів – забута столиця гетьманської України», яка вийшла з друку в видавництві «Україна» в 1992 р. За цією темою дослідник підготував 8 публікацій, загальним об'ємом два друкованих аркуші. До республіканського видавництва «Абрис», у співавторстві, подано монографію «Забута столиця України. Культурно-історичні студії Глухова». На основі опублікованих праць передбачався захист кандидатської дисертації. Белашов Валерій Іванович брав участь у обласних і міжвузівських конференціях в якості голови редакційної колегії, в підготовці та редагуванні збірника матеріалів науково-практичної конференції «Історико-культурна спадщина Глухівщини», присвяченої 1000-літтю м. Глухова. У вересні-жовтні 1991 р.

і в червні-жовтні 1992 р. він працював за сумісництвом науковим співробітником археологічної експедиції Глухівського міськвиконкому та Сумського обласного відділення Українського фонду культури [1; 2; 4; 11; 12; 14; 17].

З 15 листопада 1993 р. почав працювати на посаді доцента кафедри суспільних наук за контрактом. До 120-літнього ювілею Глухівського учительського інституту, у складі авторського колективу підготував і як голова редакційної колегії забезпечив видання книги «Глухівський учительський інститут (1874–1994 рр.)». Протягом 1993–1996 рр. удосконалив розроблені раніше курси, зокрема, історію України на факультеті підготовки вчителів початкових класів, а також спецкурси з історичного та мистецтвознавчого краєзнавства на факультеті дошкільного виховання та підготовки вчителів початкових класів, спецкурс «Проблеми міжнаціональних відносин» на заочному відділі того ж факультету. За затвердженою міністерством освіти теми «Історико-культурна спадщина Глухова як столиці Гетьманщини ХУІІІ ст. в контексті розвитку України» активно працював над дослідження питань «Глухівського періоду» історії України. У відповідності з рішенням кафедри, завершив видання посібника для учбової та наукової роботи студентів і учнів середніх шкіл до «Глухівського періоду» історії України (1708–1982 рр.) під назвою «Глухів – столиця гетьманської і Лівобережної України» [2; 3; 7; 11; 13; 16].

У 1993 р. був членом редакційної колегії по підготовці до друку матеріалів науково-практичної конференції: «Використання народознавчого, краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі (Глухів, 1993); у 1994 р. – членом редакційної колегії по підготовці до друку матеріалів міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченої 120-річчю Глухівського педагогічного інституту та 100-річчю з дня народження його випускника О. Довженка. Крім зазначеного, був відповідальним редактором наукової конференції, присвяченої 250-річчю з дня народження М.С. Березовського (Глухів, 1995); членом редколегії по підготовці до друку тез науково-практичної конференції, присвяченого 30-літтю педагогічного факультету Глухівського педінституту.

10 вересня 1996 р. – рішенням ученої ради Глухівського державного педагогічного інституту В.І. Белашову було присвоєно вчене звання доцента по кафедрі суспільних наук із послідувачим рішенням Атестаційної колегії міністерства освіти України від 24 квітня 1997 р. Цього ж року кафедра одержала назву кафедри соціально-економічних дисциплін. Згідно рішення вченої ради Глухівського державного педагогічного інституту ім. С.М. Сергєєва-Ценського з В.І. Белашовим було укладено контракт на посаду завідувача кафедри соціально-економічних дисциплін терміном на 5 років з 6 лютого 1998 р. Потім він неодноразово продовжувався до 2011 р. У зв'язку з перспективою відкриття спеціальності 7.010.103 «Педагогіка і методика середньої освіти. Історія», станом на березень 2005 р., разом із старшими викладачами В.А. Борисенком і В.В. Заїкою та асистентом А.В. Лісневським, а також відділом ліцензування, підготували всі необхідні матеріали для ліцензування цієї спеціальності [2; 9; 10; 11].

У 2006–2007 рр. разом із дружиною Оленою Федорівною тривала його діяльність із вивчення матеріалів і підготовці до друку обласного тому «Зводу пам'яток історії та культури України по Сумській області». Джерельною базою видання є матеріали державного архіву Сумської області, Центрального архіву Міністерства оборони Російської Федерації, архівів Сумського обласного та Глухівського міського

об'єднаного військоматів. Для поглибленого вивчення історії України з найбільш важливих і малодосліджених тем, підготував до друку в видавництві університету, в відповідності з усіма вимогами до грифу Міністерства освіти та науки України, навчальний посібник «Гетьманщина мовою документів і матеріалів другої половини XVII–XVIII ст. Хрестоматія – посібник» [1; 2; 5; 7; 8].

2009 р., з нагоди 60-річного ювілею В.І. Белашова було нагороджено нагрудним знаком Міністерства освіти та науки України «Відмінник освіти України», згідно наказу № 290-К від 13 травня 2009 р. За багаторічну сумлінну роботу та вагомий внесок у справу підготовки педагогічних кадрів вченого двічі було нагороджено Почесною грамотою Міністерства освіти України за підписом заступника міністра В.О. Зайчука в 2005 році та за підписом міністра С.М. Ніколаєнка (за сумлінну працю, особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів та плідну науково-педагогічну діяльність). Крім того, учений був нагороджений грамотою Академії педагогічних наук за плідну роботу з підготовки навчальних посібників із історії України та з нагоди 125-річчя Глухівського державного педагогічного інституту (за підписом президента В.Г. Кременя) Також за вагомий особистий внесок у створенні духовних цінностей та високу професійну майстерність був нагороджений почесною грамотою Міністерства культури та мистецтва України (за підписом державного секретаря В.Л. Стасюка).

Протягом 2009–2010 рр., як завідувач кафедри разом із викладачами, підготував відкриття в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка нової спеціальності «Середня освіта (Історія)». Для її відкриття, кафедру в 2010 р. було перейменовано на кафедру історії. 2011 р. було проведено ліцензування спеціальності «Середня освіта (Історія)» та перший набір здобувачів вищої освіти. 1 липня 2011 р., після завершення ліцензування спеціальності, В.І. Белашов за власним бажанням перейшов на посаду доцента [2; 3; 5; 12].

2015 р. брав участь у написанні та виданні книги «Глухів. Випробування війною», де він є автором розділів «Глухівська операція 1943 р.» та «Вшанування пам'яті». Входив до складу робочої групи Глухівської міської ради з питань розвитку Глухова як історико-культурного центру України з перетворенням його на центр міжнародного туризму. У червні 2019 р. Валерій Іванович видав найбільш повне монографічне дослідження «Глухів – столиця Гетьманської України (1708–1782 рр.): (від перших поселень до сучасності)».

Передчасно помер 20 липня 2022 р., залишивши добру пам'ять і багатющу спадщину: 10 монографій, 5 навчальних посібників, понад 20 наукових статей, понад 50 доповідей на міжнародних, всеукраїнських, регіональних, міжвузівських, тематичних читаннях і тез, а також більше 100 публікацій в всеукраїнських, обласних і регіональних часописах, газетах і видавництвах [1; 2; 7; 10; 15; 18; 19].

ЛІТЕРАТУРА

1. Белашов Валерій Іванович: життєпис, наукова і педагогічна діяльність: до 75-річчя від дня народження / Укладачі: А. П. Гриценко, О. А. Чумаченко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 77 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

2. Валерій Іванович Белашов (1949–2022): біобібліогр. покажчик / Кафедра історії, правознавства та методики навчання Глухівського. нац. пед. ун-ту ім. О. Довженка; керівник вид. проєкту О.І. Курок; уклад.: А.П. Гриценко, С.П. Жукова, О.А. Чумаченко,

О.Ф. Белашова. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с.: фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1959> (дата звернення: 07.04.2024 р.).

3. Валерій Іванович Белашов. Персональна бібліографічна пам'ятка / уклали: І. Л. Рулькова, Л. В. Лисенко, О. А. Басанець; Бібліотека Глухівського державного педагогічного університету імена Олександра Довженка. Глухів, 2009. 13 с.

4. Гриценко А.П., Колієнко А.А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах*. 2023. № 2. С. 157–162. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21> (дата звернення: 07.04.2024 р.).

5. Гриценко А. Дослідник глухівського періоду в історії Гетьманщини. 20 липня минула річниця смерті доцента Глухівського національного педагогічного університету Валерія Івановича Белашова. *Глухівщина*. 2023. № 29. С. 2.

6. Гриценко А.П., Курок О.І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі ХХ–ХХІ століть. *Освіта і наука ХХІ століття*: матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів. Глухів, 4 трав. 2022 р. С. 48–49.

7. Гриценко А. Пам'яті Валерія Івановича Белашова (1949–2022). *Сіверянський літопис*. 2023. № 3. С. 141–142. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299> (дата звернення: 07.04.2024 р.).

8. Гриценко А. Пам'яті Валерія Белашова, дослідника «Глухівського періоду в історії Гетьманщини». *Глухів.city*. 2023. URL: <https://hluhiv.city/blogs/300863/pamyati-v-i-byelashova-doslidnika-gluhivskogo-periodu-v-istorii-getmanschini> (дата звернення: 07.04.2024 р.).

9. Гриценко А. Пам'яті видатного історика. До першої річниці смерті доцента Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Валерія Івановича Белашова. *Тиждень*. 2023. № 29 (1258). С. 4. 2023; № 30 (1259). С. 4.

10. Гриценко А. Пам'ять про дослідника дослідника «Глухівського періоду в історії Гетьманщини» [До річниці смерті Валерія Белашова]. *Сумський історичний портал*. 2023. URL: <https://cutt.ly/uw7SJzoW> (дата звернення: 07.04.2024 р.).

11. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України*: збірник наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Інститут історії України НАН України, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Ніжин, 2022. Вип. 15. С. 140–147.

12. До 70-річчя Валерія Івановича Белашова. *Історичні студії суспільного прогресу*: електронний науковий журнал / редкол.: Курок О.І. (гол.), Чумаченко О.А. (заст. гол. ред.), Крижанівський В.М. (відп. ред.). Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України. Вип. VII. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2019. С. 246–250. URL: <https://cutt.ly/Fw7SJYew> (дата звернення: 07.04.2024 р.).

13. Курок О.І., Гриценко А.П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України*. Вип. 13. Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. С. 233–237.

14. Курок О., Гриценко А., Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут в 1917–1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. *Сіверянський літопис*. 2023. № 1. С. 37–43. DOI: <https://doi.org/10.58407/litopis.230105> (дата звернення: 07.04.2024 р.).

15. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. *Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської*

та історичної освітньої галузі в умовах НУШ: збірник наукових праць / редкол.: Гриценко А.П., голова, Чумаченко О.А., співголова та ін.. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. С. 19–23.

16. Курок О.І., Гриценко А.П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12–24. URL : <https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view> (дата звернення: 07.04.2024 р.).

17. Магар М. Валерій Белашов – автор книги. *Народна трибуна*: Глухівська міськрайонна газета. 1992. № 63 (10688). С. 1, 2.

18. Помер Валерій Белашов. *Сумський історичний портал*. 2022. URL: <https://history.sumy.ua/news/9579-pomer-valerii-bielashov.html> (дата звернення: 07.04.2024 р.).

19. На 74-у році життя помер глухівський історик, викладач, науковець ВАЛЕРІЙ ІВАНОВИЧ БЕЛАШОВ *Кур'єр + ТРК «Глухів»* : обласна інформаційна газета. 2022. 21 липня. URL: <https://cutt.ly/Rw7SJJ0o> (дата звернення: 07.04.2024 р.).

МИРОСЛАВ ПОПОВИЧ ЯК ДОСЛІДНИК ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ І КУЛЬТУРИ: ШЛЯХОМ «НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ПОЗИЦІЇ» (ДО 95-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Вдовиченко Георгій

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

доктор філософських наук, доцент кафедри української філософії та культури

Один із найвідоміших випускників філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, який закінчив його у рік смерті Й. Сталіна, а в рік проведення XX з'їзду КПРС вступив до аспірантури Інституту філософії АН УРСР і до кінця життя працював у ньому, останні вісімнадцять років (2001 - 2018) - на посаді його директора, М. Попович є однією із чільних постатей-символів вітчизняних філософських освіти, науки та культури епохи постмодерну. Наступник академіка АН УРСР П. Копніна на посаді завідувача заснованого ним відділу логіки і методології науки у 1969 - 2001 рр., як одного з найнонконформніших відділів згаданого інституту, академік НАН України М. Попович став 2001 р. наступником академіка АН УРСР В. Шинкарука на посаді директора вже Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. Творець філософської думки УРСР і незалежної України, він був не менш знаним діячем новітнього вітчизняного суспільно-політичного життя.

Співзасновник Народного Руху України і перший голова його Київського осередку, співголова Партії демократичного відродження України, а згодом - і учасник Ініціативної групи «Першого грудня», прибічник європейської соціал-демократії М. Попович, за визнанням його колег, був у СРСР «вільнодумцем» і, за словами В. Табачковського, посідав чільне місце в опозиції знелюдненій та зненауковленій офіційній філософії. Визнаючи очолюваний ним тоді відділ за створену П. Копніним доволі успішну і відверто опортуністичну дослідницьку групу, М. Попович поставав у очах своїх колег, наприклад відомого діяча Руху Опору і в'язня сумління В. Лісового,